

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Ahola, Sari; Jokela, Elina; Koskinen, Kanerva

Title: Erityisjärjestelyt yleisissä kielitutkinnoissa

Year: 2024

Version: Published version

Copyright: © Opetushallitus

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Ahola, S., Jokela, E., & Koskinen, K. (2024). Erityisjärjestelyt yleisissä kielitutkinnoissa. In T. Leblay, & S. Ahola (Eds.), *Yleiset kielitutkinnot 30 vuotta* (pp. 41-46). Opetushallitus. Raportit ja selvitykset, 2024: 8. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/yleiset-kielitutkinnot-30-vuotta>

Sari Ahola
tutkimuskoordinaattori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Elina Jokela
projektisihteeri
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Kanerva Koskinen
palveluasiantuntija
Opetushallitus

Erityisjärjestelyt yleisissä kielitutkinnoissa

Johdanto

Erityisjärjestelyt on tarkoitettu henkilöille, joka eivät voi suorittaa koko tutkintoa tai sen osakoikeita samalla tavoin kuin muut tutkintoon osallistuvat. Syy erityisjärjestelyille voi olla esimerkiksi sairaus, vamma, lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus tai jokin muu näihin rinnastettava syy. Erityisjärjestelyt koskevat vain tutkinnon suorittamista, koska niitä tarvitseva osallistuja suorittaa samat tehtävät kuin muutkin kyseisen tutkintokerran osallistujat. Erityisjärjestelyjen avulla osallistujalle pyritään tarjoamaan muiden tutkinnonsuorittajien kanssa yhtäläiset mahdollisuudet osoittaa kielitaitonsa. Toimenpiteillä pyritään siis turvaamaan vain tutkinnon suorittamisen edellytykset, koska tutkintosuoritus arvioidaan samoin kriteerein, joita yleisten kielitutkintojen (myöhemmin YKI) suoritusten arvioinnissa muutoinkin käytetään.

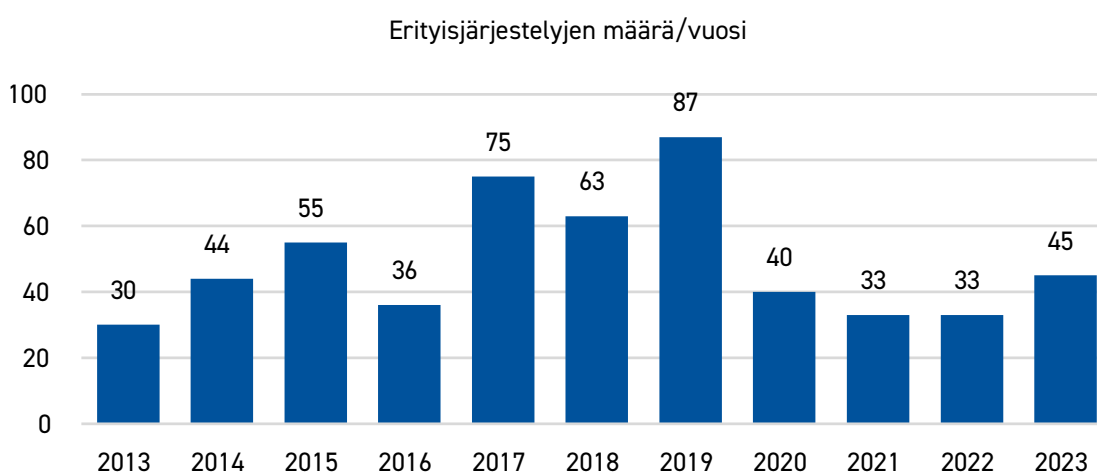
Erityisjärjestelyjen toteuttamiseen tarvitaan kaikkia YKIn yhteistyösopuolia: Opetushallitus vastaa tutkintojärjestelmästä ja ohjeistaa myös erityisjärjestelyjen toteuttamisesta ja anomisesta. Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus (Solki) käsittelee anomukset erityisjärjestelyistä ja tuottaa tarvittaessa esimerkiksi pitkätaukoiset äänitteet tai isokirjaimiset tehtävävihkot erityisjärjestelyjä tarvitsevalle osallistujalle. Tutkinnon järjestäjä taas huolehtii myönnettyjen erityisjärjestelyiden tiedottamisesta osallistujalle sekä niiden toteuttamisesta tutkintopäivänä. Vaikka vuosien varrella erityisjärjestelyiden toteuttamisesta YKl:ssä on karttunut paljonkin kokemusta, osallistujien syyt anoa erityisjärjestelyjä ovat laajentuneet ja muuttuneet yhä moninaisemmiksi. Vielä parikymmentä vuotta sitten erityisjärjestelyjä anottiin pääasiassa vain lukemisen ongelmien vuoksi. Nykyään syitä hakea erityisjärjestelyjä on useita, ja lisäksi osallistujilla saattaa olla monenlaisia tutkinnon suorittamiseen vaikuttavia erityistarpeita.

Erityisjärjestelyitä hakeneet osallistujat

Erityisjärjestelyitä hakevien määrä lähti kasvuun 2010-luvulla, jolloin suomen kielen keskitason tutkintoon osallistuneiden määrä kasvoi huomattavasti. Alla olevassa kuviossa 1 on kuvattu vuosina 2013–2023 myönnettyjen erityisjärjestelyiden lukumäärät. Kymmenen vuoden tarkastelujaksolla kaiken kaikkiaan 541 osallistujalle on myönnetty erityisjärjestelyt tutkinnon suorittamiseen. Kuvioon ei ole merkitty niitä, jotka ovat anoneet erityisjärjestelyjä mutta joille niitä ei ole myönnetty. Heitä on kuitenkin kymmenen vuoden aikana ollut vain muutamia, ja heistä pääosa on anonut erityisjärjestelyjä myöhässä, minkä vuoksi heille ei ole voitu enää kyseiselle tutkintokerralle toteuttaa erityisjärjestelyjä. Lisäksi näiden joukossa on muutama sellainen, jolle ei ole voitu tarjota hänen tarvitsemiaan erityisjärjestelyjä. Yleensä tällöin osallistujalla on ollut sellainen vamma tai sairaus, että hän ei olisi pystynyt suorittamaan tutkintoa erityisjärjestelyjenkään avulla. Tällöin häntä on esimerkiksi kansalaisuusasioissa pyydetty ottamaan yhteyttä Maahanmuuttovirastoon.

Erityisjärjestelyjen määrä on myötäillyt tutkintojen osallistujamääriä, mutta se ei ole täysin linjassa vuosittaisten osallistujamäärien kanssa. Esimerkiksi vuosi 2017 oli osallistujamäärältään suurin tutkintovuosi (ks. Hirvelä tässä teoksessa), mutta erityisjärjestelyjä on kuitenkin haettu eniten vuonna 2019. Tuolloin erityisjärjestelyjä hakevien suuri määrä saattaa olla sattumaa, mutta se voi olla yhteydessä myös siihen, että vuonna 2019 tutkintoon osallistui paljon vuonna 2015 saapuneita turvapaikanhakijoita. Osallistujien taustamuuttujilla on kuitenkin merkitystä myös erityisjärjestelyjen määrään, koska esimerkiksi monien aikuisten maahanmuuttaneiden oppimisvaikeudet saatetaan tunnistaa vasta kotoutumiskoulutuksen yhteydessä. Lisäksi monilla saattaa olla sekä fyysisiä että psyykkisiä ongelmia lähtömaassa koettujen tapahtumien vuoksi.

Erityisjärjestelyissä tapahtui notkahdus koronavuosina, mutta vuodesta 2023 erityisjärjestelyjen määrä on ollut taas nousussa, samoin kuin YKIn osallistujamäärä. Vuonna 2024 erityisjärjestelyjä on puolen vuoden aikana (tammi–kesäkuu) myönnetty jo 58 osallistujalle, joten todennäköistä on, että vuonna 2024 erityisjärjestelyjen määrä nousee vuoden 2017 tasolle tai jopa hieman sen yli.

KUVIO 1. ERITYISJÄRJESTELYJÄ HAKENEET VUOSINA 2013–2023 (N = 541)

Osallistujan on itse anottava erityisjärjestelyjä tutkintoon ilmoittautumisen yhteydessä. Tyypillinen erityisjärjestelyjä hakeva osallistuu suomen keskitason tutkintoon, mutta erityisjärjestelyjä hakevia on ollut YKIn lähes joka kielessä ja joka tutkintotasolla. Erityisjärjestelyiden tarve on kuitenkin selkeästi yhteydessä tutkintotodistuksen käyttötarkoitukseen. Etenkin suomen ja ruotsin keskitasolla vamman, sairauden tai oppimisvaikeuksien takia erityisjärjestelyjä hakevat haluavat tavallisesti osallistua tutkintoon osoittaakseen kielitaitonsa Suomen kansalaisuutta varten, sillä nämä eivät kaikissa tapauksissa ole syitä poiketa kielitaitovaatimuksesta kansalaisuutta haettaessa.

Osallistajat lähettävät asiantuntijalausunnon Solkiin ja järjestäjät puolestaan välittävät osallistujan täyttämän anomuslomakkeen Solkiin, minkä jälkeen Solkissa tehdään päätös erityisjärjestelyistä ja siihen liittyvistä toimenpiteistä. Asiantuntijalausunnot ovat tavallisesti lääkärin, psykologin tai erityisopettajan kirjoittamia lausuntoja. Ongelmallista lausunnoissa on kuitenkin tavallisesti se, että usein sitä ei ole haettu tutkintojärjestelmää vaan jotain muuta tarkoitusta varten tai se on yleinen kuvaus osallistujan sairaudesta, vammasta tai erityisvaikeudesta. Vaikka Opetushallituksen laati- missa ohjeissa todetaan, että lausunnosta tai todistuksesta tulee käydä ilmi, miten kyseinen vaikeus vaikuttaa tutkinnon suorittamiseen, joudutaan päätöstä tehtäessä Solkissa tekemään ratkaisuja varsin erilaisten lausuntojen pohjalta. Solkissa päätöksiä tekevät keskustelevat silloin tällöin siitä, onko esimerkiksi osallistujan hakema erityisjärjestely tarpeellinen tai avuksi hänelle (esimerkiksi

isokirjaimiset tehtävävihkot fyysisen vamman takia erityisjärjestelyä anovalle). Joskus osallistujat selkeästi eivät ymmärrä, mitä ovat hakeneet ja mitä olisivat voineet hakea, joten tavallista on se, että päätökset voivat olla laajempia (harvoin suppeampia) kuin mitä osallistuja on lomakkeessaan anonut. Esimerkiksi joskus osallistuja on hakenut pidennettyä aikaa lukivaikkeuden takia vain tekstin ymmärtämiseen, mutta koska lukemista on kaikissa osakokeissa, tällöin Solkissa on tavallisesti myönnetty hänelle pidennetty suorittamisaika kaikkiin osakokeisiin.

Erytisjärjestelyjä haetaan siis monien eri syiden vuoksi. Taulukossa 1 on listattu syitä, miksi tutkintoon osallistuvat ovat hakeneet erityisjärjestelyjä. Koska Solkissa ei säilytetä tietosuoja-asetuksen vuoksi osallistujien terveystietoja sisältäviä asiantuntijalausuntoja, vaan ne tuhoetaan tutkintokerran jälkeen, taulukkoon on kerätty vain pieni (n = 47), muutaman tutkintokerran otos syistä ja toteutuneista erityisjärjestelytoimista. Tämän otoksen perusteella kuitenkin on mahdollista saada kuva siitä, miten moninaisten syiden vuoksi erityisjärjestelyjä haetaan.

TAULUKKO 1. SYYT ANOA ERITYISJÄRJESTELYJÄ

Syyt hakea erityisjärjestelyä (n = 47)	määrä
Lukivaikeus	16
ADHD/ADD	10
Käsivammat (sis. käsien vapinan)	7
Kuulonalenema	4
Näkövamma	3
Oppimisvaikeus	2
Puhevika (änkytys, äänenkäyttöön liittyvät ongelmat)	2
Mielenterveyden ongelmat	2
Neurologinen sairaus	1

Taulukosta 1 on havaittavissa, että lukivaikeus on edelleenkin tavallisin syy anoa erityisjärjestelyjä tutkinnon suorittamiseen, mutta tyypillisiä syitä ovat myös tarkkaavaisuuden häiriöt. Lisäksi erityisjärjestelyjä haetaan fyysisten vammojen vuoksi, mikä on ymmärrettävää, koska YKIn tutkinnoissa tarvitsee kirjoittaa melko paljon.

Alla taulukossa 2 on esitetty puolestaan lukuina, millaisia erityisjärjestelyjä tutkintoihin osallistuneille (n = 47) on myönnetty.

TAULUKKO 2. MYÖNNETYT ERITYISJÄRJESTELYTOIMENPITEET

Myönnetyt erityisjärjestelyt	määrä
Lisäaika kaikkien osakokeiden suorittamiseen	40
Tietokoneen käyttömahdollisuus	11
Isokirjaiminen tehtävävihko	5
Lisäaika puhumisen osakokeen suorittamiseen	1
Muu erityisjärjestely	3

Suurin osa osallistujista on hakenut tarkastelujakson aikana (6 kk) lisäaikaa kaikkien osakokeiden suorittamiseen, mutta useampi kuin joka neljäs osallistujista on hakenut myös mahdollisuutta käyttää tietokonetta tutkinnon suorittamisessa. Erityisjärjestelyjä hakiessaan osallistuja voi myös anoa vapautusta vastauslomakkeen täyttämisestä, koska kynä-paperi-testissä osallistujat täyttävät tekstin ja puheen ymmärtämisen monivalintavastaukset erilliselle, optisesti luettavalle vastauslomakkeelle. Tätä vaihtoehtoa ei ole eritelty taulukkoon 2, koska erityisjärjestelyillä tutkinnon suorittaneilta ei yleensä vaadita vastauslomakkeen täyttämistä, vaan he voivat jättää sen täyttämättä ja vastaukset siirretään testivihosta vastauslomakkeelle Solkissa. Tämä mainitaan aina erikseen Solkin tekemässä päätöksessä, joka lähetetään järjestäjälle. Järjestäjän tehtävänä on lähettää tieto päätöksestä edelleen osallistujalle.

Erityisjärjestelyjen toteutus

Erityisjärjestelyiden sisältö määritellään tapauskohtaisesti sen mukaan, millaista tukea erityisjärjestelyjä hakeva tarvitsee, joten osallistujille myönnettävät erityisjärjestelyt ovat usein hyvin erityyppisiä. Erityisjärjestelyjä voivat olla esimerkiksi lisäaika osakokeiden suorittamiseen, mahdollisuus suorittaa tutkinto erillisessä tilassa joko yksin tai pienryhmässä tai suorittaa joitakin osakokeita tietokoneella tai tekstisuurennoksia käyttäen. Lisäksi osallistuja voi hakea apuvälineiden käyttömahdollisuutta testitilanteessa. Tällaisia apuvälineitä ovat esimerkiksi suurennuslasi (luuppi), erikoisnäppäimistö, -hiiri tai rannetuki tietokoneen käyttöön. Lisäksi monet hakevat erityisjärjestelyjen kautta mahdollisuutta pitää puhelinta mukana tutkintotilaisuudessa, koska sen avulla seurataan mm. verensokeria tai verenpainetta. Erikoisemmat pyynnöt edellyttävät myös järjestäjiltä perehtymistä asioihin ja järjestäjien omien laitteiden sopivuuden testaamista, minkä vuoksi joissakin tapauksissa apuvälineiden toimivuutta testataan jo tutkintopäivää edeltävänä päivänä.

Pääosaa hakijoista pystytään auttamaan erityisjärjestelyiden avulla tutkinnon suorittamisessa, mutta joskus erityisjärjestelyjä anovilla on sellaisia sairauksia tai vammoja, että tutkintojärjestelmässä ei pystytä hänelle tarjoamaan riittävän hyviä ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia suorittaa tutkinto. Tällaisia sairauksia tai vammoja ovat esimerkiksi vaikea puhevika tai kuulo- ja näkövammat. Jos osallistujalla on esimerkiksi vaikea puhevika (änkytys), useinkaan puhumisen osakokeeseen annettava lisäaika ei ole riittävä osallistujalle, varsinkin kun puhumisen osakoe suoritetaan aikapaineissa kielistudiossa ja kun YKl:ssä ei ole mahdollisuutta kasvokkaiseen haastatteluun keskitason tutkinnossa. Samoin kuulovammaisten kohdalla tutkintojen järjestämisessä on joskus ongelmia. Täysin kuurot eivät luonnollisestikaan pysty suorittamaan lainkaan puhumisen ja puheen ymmärtämisen osakokeita. Erillinen viittomakielen tutkinto olisi usealle kuuroille paras ratkaisu, vaikka kaikki maahanmuuttaneet kuurot eivät hallitse suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä, eivätkä ylipäänsä mitään viittomakieltä. Kuitenkin yhdenvertaisuuden takia kuuroille ja heikosti kuuleville olisi tärkeää tarjota mahdollisuus osoittaa kielitaitonsa viittomakielellä (ks. Sivunen tässä teoksessa).

Täysin kuurojen lisäksi myöskään vaikeasti kuulovammaisia erityisjärjestelyt eivät välttämättä aina auta suoriutumaan tutkinnosta. Sisäkorvaistutetta tai kuulolaitetta käyttävä joutuu usein kuuntelemaan studio-osan kokeet kaiuttimien kautta, mikä ei ole suorittajan kannalta paras ratkaisu, jos tilassa on huono akustiikka tai tilan ulkopuolelta kuuluu hälinää tai taustamelua. Äänensiirtoon liittyvät apulaitteet ovat onneksi kehittyneet (esim. induktiosilmukka, streaming-laitteet) vuosien myötä, joten niiden avulla pystytään paremmin tarjoamaan apua tutkinnon suorittamiseen. Nämä uudet tekniikat edellyttävät kuitenkin aina tietokoneen käyttöä, ja YKI puolestaan on edelleen kynä-paperi-testi. Tutkinnon digitalisoinnista olisikin apua myös erityisjärjestelyissä, koska digitaalisessa muodossa oleva testi helpottaisi sekä testin suorittamista että testimateriaalin muokkaamista ja välittämistä erityisjärjestelyä tarvitseville.

Näkövammaiset voivat pyytää kielitaitovaatimuksista poikkeamista kansalaisuutta hakiessaan, mutta heidän on osoitettava kuitenkin tyydyttävä suullinen kielitaito (Maahanmuuttovirasto 2024). Tästä syystä osa haluaa tehdä YKI-tutkinnon, jolloin näkövammaan asteen mukaan heille pyritään tarjoamaan erilaisia tapoja suorittaa tutkinto. Jos näkövamma on lievä, osallistujalle muokataan isokirjaimiset tehtävävihkot ja hän voi käyttää suurennuslasia tai luuppia avukseen tekstejä lukiessaan. Jos tutkintoon osallistuvan näkövammaan haitta-aste on suuri ja hän osaa lukea pistekirjoitusta, hänelle teetetään tehtävävihkot pistekirjoituksella. Vaikka pistekirjoituksen rinnalla osallistuja saa lisäaikaa tutkinnon suorittamiseen, saattaa pistekirjoituksella lukeminen olla sokealle tai heikosti näkevälle osallistujalle hidasta, eikä hän välttämättä ennätä valmistautua tehtäviin (puhuminen, puheen ymmärtäminen) yhtä hyvin kuin muut osallistujat. Nykyään osallistujissa on niin ikään yhä enemmän sellaisia, jotka eivät osaa pistekirjoitusta, vaan he käyttävät mieluummin tietokoneen ruudunlukuohjelmaa, joka tulkitsee näytöllä olevan tekstin ja muuttaa sen puheeksi (puhesyntetisaattori). Ongelmana YKIn näkökulmasta on se, että ruudunlukuohjelma soveltuu puhumisen ja puheen ymmärtämisen osakokeiden suorittamiseen, mutta tekstin ymmärtämisen kohdalla sen käyttö ei mittaa osallistujan kykyä lukea tekstejä, vaan enemmän kykyä ymmärtää puheeksi muutettua tekstiä.

YKIn osallistujissa on myös yhä enemmän sellaisia, joilla on tarkkaavaisuushäiriöitä tai sellaisia terveydellisiä ongelmia, että heidän täytyy syödä säännöllisesti tai mitata verensokeria tai verenpainetta kesken päivän. Tällaisille osallistujille on katsottu tarpeelliseksi myöntää oma tila tutkinnon suorittamiseen, jotta he voivat esimerkiksi kesken tekstin ymmärtämisen osakokeen keskeyttää tutkintonsa ja liikkua tilassa hetken aikaa ja jatkaa taas pienen tauon jälkeen osakokeen suorittamista. Taukojen pitäminen ei vaikuta osallistujan saamaan aikaan suorittaa tutkinto, minkä vuoksi tutkintopäivä on saattanut olla muiden osallistujien tutkintopäivää pidempi. Tällaiset erityisjärjestelyt vaativat järjestäjältä aina joustavuutta ja sitä, että heillä on käytettävissä tarpeeksi valvoja, jotta osallistujalle voidaan tarjota erillinen tila. Tarkkaavaisuushäiriöisen osallistujan sijoittaminen isompaan ryhmään voi aiheuttaa ongelmia, jos esimerkiksi tarve liikkua aiheuttaa muille osallistujille keskittymisvaikeuksia tai keskeytyksiä tutkinnon aikana.

Erityisjärjestelyjen kehittäminen

Opetushallituksen verkkosivujen selkokielistämiprojekti (ks. Juuti & Koskinen tässä julkaisussa) johti myös erityisjärjestelyiden kehittämiseen. Erityisjärjestelyihin liittyvää viestintää selkeytettiin Opetushallituksen verkkosivuilla ja ilmoittautumisjärjestelmässä vuosina 2022–2023. Kesällä 2022 erityisjärjestelyjä koskevat suomenkieliset ohjeet tutkinnon osallistujille selkokielistettiin. Samalla uudet selkeämmät ohjeet käännettiin ruotsiksi ja englanniksi. Vuoden 2023 aikana YKI-ilmoittautumisjärjestelmän käyttöliittymä uudistettiin (ks. Juuti, Kalajoki & Sipovaara tässä julkaisussa) ja samalla tieto erityisjärjestelyjen saatavuudesta nostettiin paremmin näkyville. Viestinnän kehittämisellä haluttiin taata, että osallistujat ovat tietoisia mahdollisista erityisjärjestelyistä ja siitä, miten heidän tulisi toimia erityisjärjestelyjen saamiseksi.

Viestinnän lisäksi Opetushallitus teetti vuonna 2023 ulkoisen selvityksen yleisten kielitutkintojen erityisjärjestelyistä (Arvonen 2023). Selvitys teetettiin toimeksiantona asiantuntijalla, joka tuntee erityisjärjestelyjä tarvitsevien kielenoppijoiden tarpeet sekä tavat, joilla heille voitaisiin taata tutkintotilanteessa mahdollisimman yhdenvertainen mahdollisuus osoittaa kielitaitonsa oppimisvaikeuksista, sairaudesta tai vammasta huolimatta. Toimeksiannon pääasiallisena tarkoituksena oli tuottaa ajatuksia toimintaohjeiksi erityisjärjestelyjen toteuttamiseen siten, että 1) erityisjärjestelyjä kaipaavien osallistujien tarpeet tulevat huomioiduiksi, 2) toteutettavat erityisjärjestelyt eivät aseta tutkinnonsuorittajia eriarvoiseen asemaan keskenään ja että 3) voidaan varmistaa tosiasialliset mahdollisuudet (mm. tekniset vaatimukset) erityisjärjestelyjen toteuttamiseen niin, että tutkintosuoritus

vastaa tutkinnon perusteita ja toisaalta että tutkinnon järjestäminen erityisjärjestelyin on järjestäjille mahdollista.

Selvitystä varten kuultiin Opetushallituksen ja Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen yleisistä kielitutkinnoista vastaavia asiantuntijoita, tutkintojen järjestäjiä sekä ulkopuolisia asiantuntijoita. Selvityksessä käsitellään erityisjärjestelyjen tarvetta ja toteutusta niissä tilanteissa, joihin erityisjärjestelyjä yleisesti haetaan. Tämän lisäksi selvityksessä pohditaan myös tilanteita, jolloin YKI-testi ei taivu erityisjärjestelyjä tarvitsevan suorittajan tarpeisiin, sillä tutkinnon perusteet (Opetushallitus 2011), järjestämistapa ja tekniikka asettavat raamit myös erityisjärjestelyille. Opetushallitus jatkaa erityisjärjestelyjen kehittämistä käytettävissä olevien resurssien ja selvityksessä annettujen toimenpide-ehdotusten pohjalta.

Lähteet

Arvonen, A. 2023. Erityisjärjestelyt yleisissä kielitutkinnoissa. Selvitys 21.6.2023. Opetushallitus.

Maahanmuuttovirasto 2024. [Luvat ja kansalaisuus](#) > [Suomen kansalaisuus](#) > [Kansalaisuushakemus aikuiselle](#) > Kielitaito > Poikkeaminen kielitaitoedellytyksestä > Terveystila. <https://migri.fi/terveydentila>

Opetushallitus 2011. Yleisten kielitutkintojen perusteet. Helsinki: Opetushallitus.